

СТАДІЇ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Одним із факторів у процесі оцінювання інвестиційної привабливості підприємства є визначення стадії його життєвого циклу. В сучасних умовах цей процес потребує врахування не тільки терміну існування, а й заходів щодо оновлення, стабілізації, перепрофілювання, реорганізації, реструктуризації або диверсифікації на підприємстві.

Інвестиційна привабливість — вирішальний фактор для прийняття рішення про вкладання коштів у об'єкт чи відмови від цього. Оцінка інвестиційного ринку країни має свої особливості в залежності від стану економіки, розвитку ринкової інфраструктури та факторів впливу на нього. На особливу увагу заслуговує питання про оцінювання інвестиційної привабливості кожного окремого підприємства та залучення інвестиційних ресурсів у його діяльність.

Оцінка інвестиційної привабливості діючого підприємства насамперед передбачає виявлення стадій його життєвого циклу. Обґрунтування стадій життєвого циклу підприємства потребує врахування особливостей трансформаційних процесів та визначення вжитих на підприємстві заходів щодо його оновлення та стабілізації.

У теорії ринку розрізняють шість наступних стадій: "народження", "дитинство", "юність", "рання зрілість", "остаточна зрілість", "старіння". Загальний період усіх стадій життєвого циклу підприємства становить приблизно 20 – 25 років (у залежності від галузі та впливу науково-технологічного прогресу), після чого воно припиняє своє існування чи відроджується на новій основі. Тривалість стадій життєвого циклу підприємства наведена на рис. 1.

Вітчизняний та закордонний досвід свідчить [1; 2; 3], що інвестиційно привабливими вважаються підприємства, які перебувають на стадіях збільшення обсягів продажу, рівня використання виробничих потужностей тощо, тобто коли покращуються показники їх діяльності. Це спостерігається в основному на перших чотирьох стадіях життєвого циклу — "народження", "дитинства", "юності" та "ранньої зрілості".

На стадіях "остаточної зрілості" та "старіння" інвестиції вважаються недоцільними, за винятком випадків, коли продукція підприємства має досить високі маркетингові перспективи. Діючі ринкові від-

носини та загальний стан економіки в Україні потребує, щоб обсяг інвестицій у технічне переобладнання був відносно невеликим і вкладені кошти поверталися інвестору в найкоротший термін (до 2-х років).

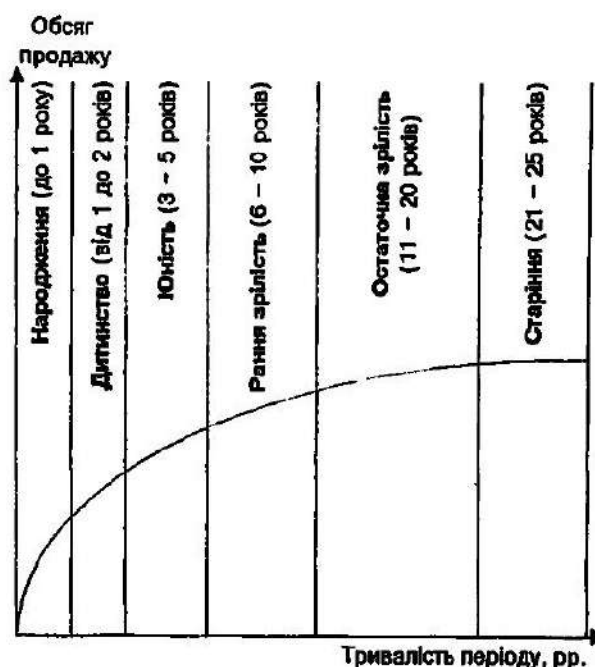

Рис. 1. Стадії життєвого циклу підприємства

Якщо передбачається перепрофілювання, реорганізація, реструктуризація, диверсифікація на підприємстві, то інвестування можливе й на стадії "старіння". Ці заходи дозволяють заощаджувати практично всі види ресурсів, збільшувати обсяги продажу за рахунок розширення номенклатури (асортименту) порівняно з новим будівництвом.

І. А. Бланк [1] пропонує за стадіями життєвого циклу підприємства здійснити аналіз наступних показників у динаміці: обсягу продукції, загальної суми активів, суми власного капіталу, обсягу прибутку. Автором пропонується після визначення стадії життєвого циклу підприємства (ЖЦП) за терміном його існування визначити вплив фінансово-економічних результатів на його інвестиційну привабливість на підставі аналізу фінансової звітності.

Розглянутий підхід визначення ЖЦП використовується в умовах відносної стабільності ринкових відносин. Зараз в Україні цей підхід не можна повною мірою використовувати для суб'єктів господарювання. Це стосується особливостей становлення, розвитку та функціонування будь-якого підприємства в національній економіці. Якщо дотримуватися розглянутого підходу до визначення стадій ЖЦП, то практично усі підприємства, які були засновані до переходу до ринку, можуть бути відне-

сені тільки до останньої стадії ("старіння"). Значний термін економічної кризи стосувався та стосується усіх об'єктів та суб'єктів господарювання в Україні. Окрім того, у 2002 році більше половини підприємств країни були потенційними банкрутами, а діяльність близько 80% підприємств була збитковою. Починаючи з 1999 – 2000 рр. почалася стабілізація в економіці в цілому, а на окремих підприємствах спостерігалось зростання обсягів продукції (робіт, послуг) і відповідно поліпшення фінансового стану суб'єктів господарювання. Тому метою статті є обґрунтування рекомендацій щодо визначення стадій ЖЦП з урахуванням особливостей вжитих заходів стабілізації, оновлення та зростання обсягів виробництва (послуг).

На думку автора, для визначення стадій ЖЦП слід здійснити попередній аналіз роботи підприємства за такими етапами:

- 1) загальний аналіз діяльності підприємства – потенційного об'єкта інвестування після його створення (або перетворення у процесі приватизації);
- 2) конкретний аналіз впровадження заходів щодо оновлення асортименту (номенклатури) товарів народного споживання;
- 3) аналіз здійснення інноваційних заходів щодо впровадження новітніх технологій, обладнання, управління виробництвом тощо;
- 4) аналіз результатів репрофілювання, реорганізації, реструктуризації або диверсифікації;
- 5) внесок підприємств у розвиток відповідної галузі, регіону чи економіки в цілому.

З урахуванням зазначеного вище пропонується механізм здійснення попереднього аналізу діяльності підприємства та визначення стадій ЖЦП (рис. 2).

Рис. 2. Схема визначення стадій життєвого циклу підприємства

На прикладі підприємств різних регіонів України здійснено аналіз діяльності суб'єктів господарювання та обґрунтовано визначення стадій ЖЦП конкретно по кожному підприємству.

У таблиці наведені характеристика діяльності і основні заходи, яких було вжито на підприємствах за три роки, що дає можливість обґрунтувати стадію їх життєвого циклу.

Таблиця

Характеристика підприємств

№ п/п	Підприємство	Характеристика діяльності	Вжиті заходи
1	2	3	4
Підприємства харчової промисловості			
1	АТ "Куп'янський хлібозавод" (Харківська обл.)	Здійснює закупку й переробку зерна та іншої сільськогосподарської продукції. Фінансові ресурси, отримані від емісії, у повному обсязі спрямовуються на реконструкцію устаткування та придбання нового обладнання з метою збільшення виробництва та розширення асортименту виробів підприємства.	Розширено асортимент хлібобулочних, кондитерських, макаронних та інших продовольчих продуктів. Було придбано млин для помолу зерна та проведено реконструкцію цеху бродіння.
2	АТ "Веселоподільський цукровий завод" (Сумська обл.)	Виробництво й реалізація цукру та солоду для лікєро-горілкового виробництва. Усі кошти від емісії спрямовано на придбання нового обладнання з метою збільшення обсягів виробництва цукру та солоду, а також на поповнення обігових коштів.	Проводиться модернізація обладнання, удосконалено метод очищення цукру та використання вторинних матеріальних ресурсів даного виробництва.
3	АТ "Буринський цукровий завод" (Сумська обл.)	Виробництво й реалізація цукру та солоду для лікєро-горілкового виробництва. Фінансові ресурси від емісії використані на збільшення обсягів переробки сировини та технічної реконструкції виробництва цукру.	Проводиться реконструкція виробництва цукру та удосконалення технології переробки сировини та виробництва солоду.

1	2	3	4
4	АТ "Львівська пивварія" (Львівська обл.)	Виробництво пива, мінеральних вод, солоду. Всі кошти, отримані від випуску акцій, спрямовано на переобладнання виробництва, встановлення нового обладнання та збільшення обсягів виробництва пива до 10 млн. декалітрів.	Передбачається збільшити обсяг виробництва пива більше, ніж у 4 рази, за п'ять років, а саме виробляти по 2 млн. декалітрів напоїв на рік. Проводяться маркетингові дослідження та рекламні заходи (10% коштів від емісії спрямовано на ці цілі). Планується встановити нові технологічні лінії виробництва пива.
5	АТ "Український концерн хмелярства "Укрхміль" (Житомирська обл.)	Виробництво, вирощування, заготівля, переробка й реалізація хмелю, хмелюпродуктів, посадкового матеріалу та іншої сільськогосподарської продукції. Переробка хмелю в гранули (в тому числі з давальницької сировини) з подальшою реалізацією. Оптова та роздрібна торгівля продовольчими товарами. Усі фінансові ресурси, залучені від емісії, використані виключно на поповнення обігових коштів, а саме — розширення виробництва та придбання хмелесировини для виробництва гранул хмелю.	Технологія виробництва відповідає вимогам міжнародного стандарту. Планується збільшити обсяги виробництва гранул хмелю, значно збільшити обсяги власного виробництва хмелю на орендованих земельних ділянках та обсяги виробництва саджанців хмелю.
Підприємства машинобудування			
1	АТ "Харківський інструментальний завод" (Харківська обл.)	Виробництво та реалізація металової загорючі (сітки), інструментів виробничого й побутового призначення та товарів народного споживання (ТНС). За рахунок фінансових ресурсів від емісії проведено оновлення обладнання та його модернізацію.	Планується збільшити номенклатуру виробів та ТНС для реалізації у Харківському регіоні та за його межами.
2	АТ "Вовчанський агрегатний завод" (Харківська обл.)	Виробляє більше 40 найменувань торговельного обладнання та міні-заводів з переробки сільськогосподарської продукції. Фінансові ресурси використані насамперед на реконструкцію та модернізацію виробництва, проведення маркетингових і рекламних заходів щодо збільшення обсягів продажу виробів та ТНС.	Після зміни власника (стала фірма "РОСС") значно розширено асортимент та номенклатуру виробів. Продукція почала користуватися великим попитом і це позначилося на кінцевих результатах діяльності підприємства, а саме у 2002 році воно посіло 14 місце (у 2001 році воно було на 20 місці).
3	АТ "Павлоградський "Венстат-завод" (Дніпропетровська обл.)	Виробництво та реалізація верстатів і вентиляційного обладнання, кільцевих виробів та бандажів, іншої промислової продукції, в тому числі на умовах давальницької сировини, а також ТНС. Кошти від емісії використані на модернізацію та оновлення виробничих потужностей.	Оновлена номенклатура виробів та ТНС. Передбачено проведення науково-технічних заходів за рахунок інвестиційного фонду підприємства з метою модернізації нарізних верстатів, впровадження автоматизованої системи на лінії, впровадження установок комп'ютерного технічного контролю.
4	АТ "Южабель" (Харківська обл.)	Виробництво кабельно-провідникової продукції широкого асортименту та типорозмірів. Фінансові ресурси від емісії використані на збільшення обсягів, розширення асортименту кабельно-провідникової продукції.	Розроблено та отримано контракт на здійснення інвестиційного проекту "Виробництво кабельно-провідникової продукції", який передбачає оновлення продукції підприємства та розширення виробництва до 4 500 типорозмірів виробів. Вартість цього проекту складає 6,3 млн. дол. США.
5	АТ "ХТЗ" (Харківська обл.)	Виробництво тракторів різної потужності та міні-тракторів для фермерів, а також ТНС. Кошти від емісії використані на освоєння виробництва тракторів, які користуються попитом в Україні та за її межами.	Укладено угоди й отримано кредити на виробництво тракторів із двигуном фірми "Доц". Уведені три одиниці нових верстатів із ЧПУ. Освоюється виробництво тракторів таких серій: ХТЗ-17021, ХТЗ-16131, ХТЗ-2511, ХТЗ-1410. Товари народного споживання почали вироблятися в 1996 р., обсяг їх продажу планується збільшити до 10 млн. грн.

Усі підприємства пройшли етап перетворення в акціонерні товариства в процесі приватизації. Дані таблиці свідчать, що підприємства значно поліпшили результати своєї діяльності, що дало можливість використати фінансові кошти від емісії на переобладнання виробництва, оновлення асортименту та ін.

Акціонерне товариство "Український концерн хмелярства "Укрхміль" (Житомирська обл.) має велике значення для України з точки зору постачання продукції хмелярства — сировини для виробництва пива, хлібобулочних виробів та іншої продукції.

Цукрова галузь, яка підтримує життєвий рівень села, є однією з головних. На цукрових заводах тримаються регіональна економіка, бюджети та соціальна інфраструктура при заводських селищ (школи, лікарні, житло тощо). Перспектива галузі залежить від обсягів збуту за межами України.

Вивчення ринків збуту, розширення номенклатури та виробництво ТНС дозволили АТ "Павлоградський "Венстатзавод" (Дніпропетровська обл.) подолати кризовий фінансовий стан на підприємстві та забезпечити отримання прибутку.

Створення спеціального режиму інвестування (СПІД) у м. Харкові вплинуло на підвищення рівня ділової активності підприємств у 2000 – 2002 рр. У галузі машинобудування та виробництва обладнання Харківською інвестиційною радою було затверджено 13 проектів на суму 142,5 млн. дол. США. Кожна друга гривня вкладається в інвестиційний проект машинобудівного профілю, а СПІД став для харківських машинобудівних підприємств ефективним економічним механізмом ринкової боротьби.

Галузева спрямованість затверджених інвестицій свідчить про те, що більше 50% (51,5%) припадає на машинобудування, 12,9% — на харчову промисловість, а в інших галузях коливання складає 9,6 – 1,3%. Структура інвестиційних витрат відповідає науково-промисловій спрямованості економіки регіону, тобто більше 60% капіталу вкладається в обладнання, близько 20% — в обігові кошти, а в сировину та матеріали — до 7%. За організаційно-правовою ознакою 74,2% — це вітчизняні підприємства, 19,3% — спільні підприємства, 6,5% — підприємства з іноземним капіталом, тобто п'ята частина спільних, а кожне 15-те — підприємство з іноземними інвестиціями. Джерела затверджених інвестицій такі: прямі інвестиції — 28,3%; кредити — 8,1%; власні кошти — 56,5%; інші — 7,1% [5].

Позитивна динаміка інвестиційного процесу в регіоні складається завдяки наявності СПІД. Місто Харків має значний потенціал залучення інвестицій, а саме: вигідне географічне положення, наявність

інтелектуального та промислового потенціалу, досить емний власний ринок споживання.

Позитивний досвід функціонування спеціальних економічних зон (СЕЗ) та територій пріоритетного розвитку (ТПР) в Україні — мотивуючий фактор для інвесторів, які чекають і поступово перевіряють регіони на стійкість.

Серед 11-ти СЕЗ та 9-ти ТПР місто Харків — лідер разом із Донецькою, Закарпатською та Львівською областями.

Найважливішою галуззю промисловості залишається машинобудування: 25,1% загального обсягу промислового виробництва за 2002 рік припадає на машинобудування. Питома вага харчової промисловості продовжує збільшуватися й складає майже 30% загального обсягу виробництва. На 10 з 13 видів економічної діяльності в промисловості припадає 27,4% обсягу виробництва [5].

У 2002 році забезпечено зростання обсягів виробництва основних видів економічної діяльності, в тому числі харчової промисловості — на 111,3%, іншого виробництва — на 104,2% [5]. На загальні результати роботи промислового комплексу значний вплив мала робота провідних підприємств машинобудування. Підвищення рівня економічного розвитку Харківської області здійснюється за рахунок оновлення номенклатури продукції, впровадження науково-технологічних досягнень, проведення маркетингових досліджень.

Розглянутий аналіз кожного окремого підприємства підтверджує, що було здійснено ряд заходів щодо збільшення обсягів виробництва, оновлення (або розширення) асортименту чи номенклатури продукції, вжито заходи технічного характеру (переобладнання, реконструкція, модернізація чи диверсифікація). Це дало можливість підприємствам "вижити" в умовах економічної кризи, розширити обсяги реалізації та отримати прибутки у своїй діяльності. Розгляд діяльності регіонів, у яких розташовані ці підприємства, дав можливість виявити їх роль та значення для галузей, регіонів та економіки в цілому.

На підставі здійсненого поетапного аналізу підприємств та регіонів автором пропонується на прикладі десяти підприємств харчової промисловості та машинобудування провести обґрунтування стадії ЖЦП. Враховуючи позитивні та негативні сторони у діяльності підприємств, важливо встановити четверту стадію ЖЦП, а саме стадію, на якій відбувається стабілізація діяльності підприємства і підвищення обсягів продажу продукції та використання його виробничих потужностей. На думку автора, перші три стадії ЖЦП характерні для новостворених підприємств, коли триває освоєння виробництва і певних сегментів ринку та

підвищення рівня використання виробничих потужностей.

Таким чином, вивчення основних положень теорії ринку щодо визначення стадій ЖЦП і реальні умови функціонування українських підприємств в сучасних умовах, заходи щодо стабілізації та розширення сфери їх діяльності дали можливість запропонувати механізм визначення стадій ЖЦП. Визначення інвестиційної привабливості дає можливість інвестору ухвалити правильне рішення щодо інвестування коштів у підприємство. Інвестора завжди цікавить об'єктивна оцінка потенційного об'єкта інвестування з точки зору його інвестиційної привабливості, що потребує врахування стадії життєвого циклу підприємства як одного з основних факторів впливу на цей показник.

Література: 1. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент. — К.: МП "Итем ЛТД", "Юнайтед Лондон Трейд Лимитед", 1995. — 448 с. 2. Гойко А. Ф. Методы оценки эффективности инвестиций та пріоритетні напрями їх реалізації. — К.: ВІРА-Р, 1999. — 320 с. 3. Проблемы розвитку інвестиційної діяльності [Гриньова В. М., Коюда В. О., Лепейко Т. І., Коюда О. П.]; / Під заг. ред. докт. екон. наук В. М. Гриньової. — Харків: Вид. ХДБУ, 2002. — 432 с. 4. Коюда О. П. Інвестиційна привабливість і життєвий цикл підприємства // Коммунальное хозяйство городов. Научно-технический сборник. Сер. "Экономические науки". — К.: Техніка, 2002. — №46. — С. 49 – 57. 5. Internet: www.investments.kharkov.ua.

Стаття надійшла до редакції
4.03.2003 р.

УДК 658.152

Кузькин Е. Ю.

УПРАВЛЕНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ ПРЕДПРИЯТИЯ

Определены направления активизации инвестиционной деятельности предприятия и предложены основы совершенствования управления ею. Рассмотрены принципы и этапы формирования инвестиционного портфеля. Обоснованы методы оценки эффективности инвестиционных проектов.

Основу успешной финансовой деятельности субъекта хозяйствования в условиях развития

рыночной экономики представляет наращивание производственно-хозяйственного потенциала предприятия. Это, прежде всего, связано с созданием благоприятного инвестиционного климата, который характеризуется: мощным производственным потенциалом предприятия, совершенной структурой управления, высококвалифицированными кадрами, способными работать в новых условиях хозяйствования, и действенной законодательной базой, адекватной требованиям рыночной экономики. Для этого на предприятии необходимо осуществлять комплексный анализ, который целесообразно начинать с исследования его финансового состояния, объема собственных инвестиционных ресурсов, возможностей привлечения внешних источников финансирования. При этом необходимо учитывать, что качество управленческих решений, направленных на развитие инвестиционной деятельности, зависит от объективности, полноты и доступности информационной базы.

Вопросами управления инвестиционной деятельностью субъектов хозяйствования занимались известные ученые-экономисты И. Бланк, А. Воронцовский, Л. Павлова, Д. Норткотт, Ф. Фабоци, однако в их работах не в полной мере были рассмотрены возможности активизации инвестиционной деятельности предприятия в рыночной экономике. Поэтому выбор инвестиционных проектов, которые предприятие может реализовать в конкретных производственно-хозяйственных условиях, формирование инвестиционного портфеля представляются актуальными направлениями совершенствования деятельности субъектов хозяйствования. Таким образом, цель данной работы заключается в исследовании возможностей совершенствования управления инвестиционной деятельностью промышленного предприятия.

Известно, что финансы предприятия представляют собой совокупность отношений, возникающих в процессе создания денежных средств субъекта хозяйствования, которые используются на расширение производства, стимулирование кадрового потенциала предприятия, улучшение условий труда и быта его работников [1]. Финансовые ресурсы, которые необходимы для финансирования инвестиционных проектов в условиях рынка, могут образовываться за счет собственных денежных средств предприятия, заемных и привлеченных средств. Источниками собственных финансовых ресурсов субъекта хозяйствования являются: прибыль; амортизационные отчисления; средства, полученные от продажи ценных бумаг; паевые и другие взносы юридических и физических лиц; а кредит и займы характеризуют совокупность привлеченных средств предприятия. Поэтому особенно важно в новых